

ETNOLÓGIA PÔSOBÍ NA SAV UŽ 70 ROKOV

TLAČOVÁ SPRÁVA

Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied (ÚEt SAV) oslavuje 70 rokov. Vznikol v roku 1946 ako Národopisný ústav Slovenskej akadémie vied a umení. V súčasnosti je vrcholným vedeckým pracoviskom základného a aplikovaného výskumu v odboroch etnológia, kultúrna a sociálna antropológia a religionistika. Hlavným poslaním ústavu je skúmať človeka a jeho sociálne vzťahy, jeho spôsob života, ako aj kultúrne tradície v lokálnej a globálnej perspektíve, s dôrazom na slovenský a stredoeurópsky kontext. Na svojom konte má množstvo významných národných i medzinárodných projektov, publikácií a niekoľko prestížnych medzinárodných ocenení.

Pri príležitosti výročia ústav pripravil na 17. jún 2016 **Laudačný deň** v Pálffyho paláci v Bratislave a v októbri tohto roku sa v Smoleniciach uskutoční **medzinárodná konferencia** na tému *Etnológia v treťom tisícročí: témy, metódy, výzvy*. Pracovníci ÚEt SAV pred medzinárodným fórom predstavia výsledky svojich súčasných vedeckých výskumov, ktoré flexibilne reagujú na aktuálne spoločenské výzvy.

„Na Laudačnom dni si spolu s našimi domácimi i zahraničnými hosťami a kolegami pripomenieme túto významnú udalosť, predstavíme publikáciu a výstavu, ktoré sú venované 70 rokom vedecko-výskumného pôsobenia nášho pracoviska na vedeckej scéne. Tento deň je poňatý ako slávnostné stretnutie milovníkov etnológie, na ktorom budeme prezentovať pôsobenie nášho pracoviska a jeho významné výsledky. Viacerým kolegyniam a kolegom udelíme pri príležitosti nášho jubilea pamätné plakety ÚEt SAV za ich prínos k rozvoju pracoviska a vedeckého odboru etnológia. Predseda SAV, prof. P. Šajgalík pri tejto príležitosti tiež udelí ocenenie Zlatú medailu SAV,“ bližšie

priblížila program osláv výročia riaditeľka ústavu Tatiana Podolinská. *Laudačný deň* sa uskutoční v Pálffyho paláci na Zámočkej ulici 47 v Bratislave.

Zameranie a aktivity ústavu ako vedeckého pracoviska podľa jeho riaditeľky predstavujú dve základné línie. „*Prvou je komplexný, sociálno- a kultúrno-antropologický výskum človeka a sociálnych skupín v podmienkach modernej, respektíve postmodernej spoločnosti. Druhou je výskum národného kultúrneho dedičstva a jeho miesta v stredoeurópskych i globálnych súvislostiach*“ dodala. Z profilácie výskumu Ústavu etnológie SAV vyplýva, že sa aktívne zapája do medzinárodného bádania na európskej i svetovej úrovni v oboch hlavných líniách. S ohľadom na historický kontext, kultúrne, spoločenské, politické i ekonomické väzby osobitú úlohu zohráva akademická spolupráca v rámci európskeho regiónu. Zároveň je dôležité podčiarknuť, že výskumy ÚEt SAV v oblasti národného kultúrneho dedičstva tvoria nezastupiteľnú činnosť pre spoločnosť na Slovensku. Poznatky z týchto výskumov sú nevyhnutným základom pre prípravu nominácií prvkov tradičnej kultúry Slovenska do **Reprezentatívneho zoznamu kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO**. Odborníci ÚEt SAV nielen poskytujú tieto poznatky, ale sa na úrovni UNESCO zúčastňujú na rokovaníach a kvalifikovane argumentujú priamo v procese negociácií o zápise každého prvku.

„*Naše vedecko výskumné pracovisko sa posledné tri desaťročia výrazne posunulo od historického, vývinového alebo typologického štúdia (tradičnej) kultúry vlastného národa vo vlastnej krajine smerom ku komplexnejšiemu (antropologickému) výskumu človeka a jeho kultúry. Prejavila sa tiež dlhodobější snaha preniesť výskumy aj do iných krajín. Okrem Slovenska ich realizujeme napríklad i v Maďarsku, Chorvátsku, Srbsku, Rumunsku, Bulharsku, ale aj vo Veľkej Británii, Mexiku a v Guatemale,*“ konštatuje predsedníčka Vedeckej rady ÚEt SAV Gabriela Kiliánová.

Od 90. rokov 20. storočia sa na jubilujúcom pracovisku riešilo **64 medzinárodných projektov**, z toho bolo 8 financovaných z grantových schém Európskej únie. **Národných projektov**, financovaných domácimi grantovými agentúrami, bolo riešených **viac ako 100**, z nich dve Centrá excelentnosti združovali vo výskumných tímoch spektrum odborníkov etnológie, religionistiky, aj ďalších humanitných a sociálnych vied. Okrem základného výskumu sa realizujú na pracovisku aj aplikačné projekty a zároveň „*Ústav etnológie SAV implementuje na rôznych úrovniach spoločnosti inovatívne poznatky späté s problematikou života národnostných menšín na Slovensku, vzťahov minorít a majority, ľudských práv, rodovej rovnosti, sociálnej exklúzie a inklúzie, migrácie a kultúrnej rozmanitosti. Tieto poznatky sú priamo aplikovateľné v tvorbe rozvojových politík v Slovenskej*

republike, ale aj v rámci politik Európskej únie“ povedala Monika Vrzgulová, členka Vedeckej rady ÚEt SAV.

Pod značkou ÚEt SAV sa realizovali stovky terénnych výskumov doma i v zahraničí. Základný výskum sa zameriava na etnologické a kultúrnoantropologické štúdium kultúry a spôsobu života Slovákov na Slovensku i v zahraničí, ako aj národností a etnických skupín žijúcich na našom území. Výskum sa sústreďuje na porovnávacie medzikultúrne štúdium etnických skupín a národov Európy. Pracovisko zabezpečuje zhromažďovanie, spracovávanie, ochranu a praktické využívanie archívnych fondov. Vedecké archívy pracoviska sa začali budovať v roku 1953. **Archív textov obsahuje 1486 výskumných správ, digitálny archív viac ako 125 tisíc digitalizovaných obrazových dokumentov** (fotografií, diapozitívov a kresieb) z územia Slovenska a niektorých zahraničných výskumných ciest domácich etnológov. Súčasťou pracoviska je odborná knižnica, v ktorej je k dispozícii odbornej i laickej verejnosti **12 556 kníh** a **53 titulov periodík**, z nich je **42 zahraničných**.

Pracovníčky a pracovníci ÚEt SAV sa autorsky doteraz podieľali **na viac ako 300 monografických dielach**. Naše publikácie vychádzajú v domácich (VEDA, ÚĽUV, ÚEt SAV, UMB) aj zahraničných renomovaných vydavateľstvách (Peter Lang Verlag, Polity Press, Franz Steiner Verlag či Karolinum Univerzity Karlovej v Prahe) s vysokou odbornou a profesionálnou úrovňou. Reaguje na ne aj medzinárodná akademická obec, sú recenzované a citované. Ako upozorňuje predsedníčka Vedeckej rady Kiliánová: *„hodnotu vedeckých výstupov ÚEt SAV nemeríme však iba medzinárodne, ale aj národne: mnohé sú pre spoločnosť na Slovensku nenahraditeľné.“*

Vedecký časopis Ústavu etnológie **Slovenský národopis/Slovak Ethnology** existuje ako jediné vedecké periodikum svojho druhu **nepretržite 64 rokov**. V posledných rokoch sa v rámci svojej cielenej stratégie usiluje zvýšiť svoj medzinárodný vedecký impakt. *„Výsledkom našich snáh je napríklad výrazný nárast citovanosti Slovenského národopisu v článkoch evidovaných v rámci databázy WOS od roku 2012, pričom máme v tomto smere výrazne vyššiu citovanosť v porovnaní s viacerými obdobnými etnologickými časopismi v okolitých krajinách“* doplnila šéfredaktorka časopisu Kiliánová.

„Osobitosťou Ústavu etnológie SAV v oblasti základného aj aplikovaného výskumu je, že poznatky získavame prevažne terénnym výskumom s využitím kvalitatívnych metód. Prinášame tak zistenia „zvnútra“ jemnejších úrovní spoločnosti ako veľké reprezentatívne výskumy a dokážeme sofistikovanejšie odpovedať na otázky „Prečo?“ sa veci dejú a „Ako?“ sa ľudia chovajú. Prostredníctvom celého spektra kvalitatívnych metód, ktoré sú metódami etnografického výskumu,

dokážeme poskytnúť kvalitatívne mikrosondy (tzv. case-studies, alebo „mikroetnografie“) k akémukoľvek reprezentatívne výskumu, programu, alebo aj vládne opatreniu. Na základe nich vieme navrhnúť piloty, vypracovať dopadové štúdie, expertízy, evalvácie, nastaviť a testovať implementačné nástroje vládnych opatrení, či efektívitu implementácie projektov,“ zdôrazňuje riaditeľka pracoviska. Prostredníctvom **metódy tzv. viaclokality** („multisited ethnography“) a **viacvrstvovej etnografie** („multilayered ethnography“) je zas možné kvalitatívne skúmať fenomény vo viacerých lokalitách súčasne a vo viacerých vrstvách výskumnej vzorky, čím sa získava komplexnejší a reprezentatívnejší obraz o skúmanom fenoméne v synchrónnej perspektíve. „Podobné výskumy sú mimoriadne hodnotným zdrojom informácií ku všetkým kvantitatívnym zberom (tzv. „tvrdým dátam“), pretože poskytujú variabilitu, kontext a hĺbku a umožňujú tak relevantnejšiu interpretáciu,“ dodáva Podolinská. „Pri hodnotení efektivity projektov vieme využívať viaceré najmodernejšie spôsoby používané v zahraničí. Napríklad prostredníctvom **tzv. participatívnych skupinových techník** sa indikátory na meranie nastavujú aj podľa parametrov zvnútra: sledujeme tak, čo hodnotí samotná cieľová skupina ako pozitívne a čo ako negatívne. Zároveň sa samotní „informátori“ podieľajú na zbere, interpretácii aj na analýze dát. Takýmto spôsobom sme napríklad spolupracovali s Národným demokratickým inštitútom pri evaluácii efektivity programu politickej participácie Rómov na Slovensku,“ vysvetľuje vedecký pracovník Tomáš Hrustič.

ÚEt SAV za svoju prácu získal niekoľko ocenení, medzi najvýznamnejšie patrí medzinárodne rešpektovaná **International Award of Giuseppe Pitre-Salvatore Salomone Marino for Ethnological and Anthropological Studies**. Je to raritná cena v sociálnych a humanitných vedách, udeľovaná v odboroch archeológia, porovnávací religionistika, kultúrna antropológia, etnológia, etnomuzikológia a folkloristika. Cenu udeľuje *Centro Internazionale di Etnostoria* v Palerme na odporúčanie medzinárodnej poroty. Prvý raz ju v roku 1968 získal PhDr. Adam Pranda, CSc., vedecký pracovník vtedajšieho Národopisného ústavu SAV za vedecký dokumentárny film o krasliciach. Druhý raz bola cena udelená Ústavu etnológie SAV za **Encyklopédiu ľudovej kultúry Slovenska** (Bratislava 1995) v roku 1996. Druhým dielom medzinárodného významu bol **Etnografický atlas Slovenska** (Bratislava 1990). Slovensko sa ním zaradilo medzi 15 krajín Európy, ktoré majú vydané toto základné, rozsiahle etnokartografické dielo. Atlas je výsledkom 20-ročného základného systematického výskumu a týmto projektom sa slovenská etnológia zaradila medzi krajiny podieľajúce sa na príprave Etnologického atlasu Európy.

Podrobnejšie o poslaní a úlohách Ústavu etnológie SAV informuje jeho aktualizovaná zriaďovacia listina zo dňa 9. 9. 2003. Viac informácií o projektoch a aktuálnych podujatiach poskytujeme organizácia na našej internetovej stránke www.uet.sav.sk.

Zuzana Golianová

Bratislava, 14. jún 2016

Mediálna podpora ÚEt SAV